

- institutions, ac frequentatione in Ecclesia. pag. 210.
 §. II. De variis nominibus hujus inveniendi Sacrificii. pag. 215.
 §. III. De Ritibus in Sacrificio Missæ adhibitis. pag. 219.
 §. IV. De Liturgiis. pag. 223.
 §. V. De variis Missarum generibus. pag. 228.
 §. VI. De iis, quæ ad Missæ locum,

LIBER IV. DECRETALIUM.

TITULUS I. ET UNICUS.

- De Sponsalibus & Matrimonio. pag. 255.
 §. I. De Matrimonio secundum se, ejus primæva institutione, ac successiva æconomia usque ad Christum. ibid.
 §. II. De Matrimonio per Christum reformato, atque æconomia Ecclesiæ circa Poliginiam & divortia. p. 263.
 §. III. De Matrimonio post mortem Conjugis iterato, seu de secundis Nuptiis. pag. 287.
 §. IV. De Solemnitatibus Matrimonii,

- tempus, numerum, idioma spectant. pag. 237.
 §. VII. De Vestibus Sacerdotalibus. pag. 237.
 §. VIII. De Partibus Missæ. pag. 239.
 Quæstio Historico-Dogmatica. An Missæ Sacrificium à Christo fuerit institutum, & ab incunabulis Ecclesiæ frequentatum? in notis hujus Tituli historice pertractata. ibid.

- præcipue de Sponsaliis. pag. 303.
 §. V. De Matrimonii impedimentis in genere. pag. 322.
 §. VI. De Matrimonii impedimentis in specie, tam impedientibus, quam irritantibus. pag. 332.
 Quæstio Dogmatica. An Matrimonium à Fidelibus baptizatis legitime Contractum sit verum novæ Legis Sacramentum? pag. 361.
 Quæstio Scholastica. Num Sacerdos, an ipsi Contrahentes sint Sacramenti Matrimonii Minister? pag. 372.

ERRATA SIC CORRIGE.

Pag. 17.
 Pag. 38.
 Pag. 81.
 Pag. 88.
 Pag. 100.
 Pag. 102.
 Pag. 114.
 Pag. 135.
 Pag. 146.
 Pag. 163.
 Pag. 177.
 Pag. 185.
 Pag. 195.
 Pag. 201.
 Pag. 215.
 Pag. 258. 272. & 288.
 Pag. 281.
 Pag. 341.
 Pag. 368.
 Pag. 369.
 Pag. 375.

col. 1. lin. 1. & 2.
 col. 1. lin. 32.
 lin. 1.
 lin. 1.
 col. 2. lin. 21.
 col. 1. lin. 33.
 col. 2. lin. 31. & 32.
 col. 1. lin. 42.
 col. 2. lin. 43.
 col. 2. lin. 17.
 col. 1. lin. 23.
 col. 1. lin. 2.
 col. 2. lin. 28.
 col. 1. lin. 30.
 col. 1. lin. 37. & 38.
 lin. 1.
 col. 1. lin. 3.
 citat.
 col. 2. lin. 15.
 col. 2. lin. 15.
 col. 2. lin. 23.

Habet.
 Innocentius III.
 longo.
 Tit. XXVI.
 Tit. XXV.
 tumultum.
 memoria.
 luminaria.
 Si. Pachomius.
 adhibitem.
 procuraret.
 protestativè.
 non.
 ipsisque.
 memini.
 V. Vittembergens.
 Tit. I. Lib. VI.
 intactum.
 141.
 votati.
 Divinum.
 Florentinus.

Legit.
 Innocentius III.
 longo.
 Tit. XXV.
 Tit. XXVI.
 tumultum.
 memoria.
 luminaria.
 S. Pachomius.
 adhibitem.
 procurant.
 potestativè.
 olim.
 ipsisque.
 nemini.
 V. Vittembergens.
 Tit. I. Lib. IV.
 intactam.
 341.
 vocati.
 Divinum.
 Florentina.

LI.

LIBER III. DECRETALIUM. TITULUS I.

De Vita & Honestate Clericorum.

DE Clericorum Sæcularium vita & honestate hoc Titulo agemus, non de Regularium, de iis siquidem in posterioribus Titulis præsentis Libri differendi se se offeret occasio. Quamvis autem vitæ morumque honestas in omnibus promiscue Christianis emicare debeat, utpote professione sua imitatoribus Christi, qui vitæ morumque honestatis & Magister fuit, & absolutissimum Exemplar: imprimis tamen in Clericis effulgeat est necesse, quod Magistri Evangelicarum virtutum à Christo sunt instituti, ad efficaciam autem Magisterii requiratur, ut id, quod verbo docetur, opere exhibeatur; ne, cujus vita despiciatur, ejus etiam prædicatio contemnatur. Hinc Trid. Sess. 22. cap. 1. de Ref. Ni-

hil est, inquit, quod alios magis ad pietatem, & Dei cultum assidue instruat, quam eorum vita, & exemplum, qui se divino Ministerio dedicaverunt. Cum enim à rebus sæculi in altioribus sublatis locum conspiciantur, in eos, tamquam speculum reliqui oculos conspiciunt, ex iisque sumunt, quod imitentur. Quapropter sic decet omnino Clericos in sortem Domini vocatos vitam, moresque suos omnes componere, ut habitu, gestu, incessu, sermone, aliisque omnibus rebus nil nisi grave, moderatum, ac religione plenum præferant, levitia etiam d. licta, quæ in ipsis maxima essent, effugiant; ut eorum actiones cunctis afferant venerationem. Cum igitur, quo majore in Ecclesia Dei & utilitate, & ornamento hæc sunt, ita etiam diligentius sint observanda: statuit S. Synodus, ut quæ alias

Tom. II.

A

2

2
 à Summis Pontificibus, & à sacris Conciliis de Clericorum vita, & honestate, cultu, doctrinaque retinenda, ac simul de luxu, comestationibus, choreis, aleis, lufibus, ac quibuscumque criminibus, nec non secularibus negotiis fugiendis copiose ac salubriter sancita fuerunt, eadem imposterum eisdem panis, vel majoribus, arbitrio Ordinarum imponendis, obseruentur. Hoc itaque Decreto, conformiter antiquis Canonibus, Clericis sub gravibus poenis prohibentur nominatim luxus, comestationes, choreæ, alex, lusus, & sectatio negotiorum secularium; & præter alia hisdem commendatur honestas in cultu, seu vestitu. Nos conformiter scopo suscepti operis Notas historicas de Clericorum vestitu, & quidem tantum civili dabimus, de sacro infra Titulo 41. hoc libro acturi.

2.
 Cum nihil magis prodatur spiritum carnis, mundique intus in animo dominantem, quam exterior vestitus pompam, mollitiemque spirans; Christus Apostolos suos, atque in iis universum Clerum ad paritatem, modestiamque vestitium verbo, & exemplo hortatus est.

Matt. 11. v. 8. Sed quid existis videre? hominem mollibus vestitum? ecce qui mollibus vestitur in domibus regum sunt. Matth. 10. v. 9. & 10. Nolite possidere aurum -- neque duas tunicas. Joannis 19. v. 23. Milites ergo cum crucifixissent eum, acceperunt vestimenta ejus, & fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem, & tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, desuper contexta per totum. Talarem ergo vestem undique clausam, & textilem, hoc est, simplicem portabat Christus.

3.
 Ecclesia Christi Sponsa, & spiritu ejus imbuta, à primis ad nostra secula paritate, modestiamque in habitu Clero indefinenter inculcavit.

Propositio partim patet ex jam relatis ex Trid. & ulterius elucescet ex dicendis. Huic autem intentioni nequaquam ob-

versantur Ornamenta, dignitate in Ecclesiastica Hierarchia respectiva fulgentibus personis vel concessa, vel præscripta, uti Titulo VIII. & XXIII. demonstratum est.

4.
 Clerici per priora V. sæcula tum in Oriente, tum in Occidente quantum ad vestitum communem, nec vestis forma, nec colore se à Laicis secernebant, sed sola vestis modestia.

Primum propositionis partem vel una Cælestini Papa ep. ad Viennensis, & Narbonensis Provinciarum Episcopos A. 428. data evincit, utpote in qua improbat Clericos, qui tum primum pallio induti, & zona præcincti incedebant, vestesque studebant discerni à Laicis. *Vedicimus, inquit, quosdam Domini Sacerdotes superstitioso potius cultui inservire, quam mentis, vel fidei puritati. Amicti pallio, & lumbis præcincti credunt se Scripturæ fidem non per spiritum, sed per litteras completuros. Nam si ad hoc ista præcepta sunt, ut taliter servarentur, cur non fiunt pariter, quæ sequuntur, ut lucernæ ardentes in manibus una cum baculo teneantur? Et post: Discernendi à plebe vel ceteris sumus doctrinæ, non vestis; puritate, non cultu. -- Unde hic habitus in Ecclesiis Gallicanis, ut tot annorum, tantorumque Pontificum in alterum habitum consuetudo vertatur? &c. nam si incipiamus studere novitati, traditum nobis à Patribus ordinem calcabimus, ut locum superæcuius superstitionibus faciamus. Juxta Cælestinum igitur distinctio in vestitu à Laicis, ab aliis quibus Episcopis Galliæ sæculo V. adolescente affectata, erat novitas contra aliarum Ecclesiarum consuetudinem; Patrumque traditionem introducta; in utraque igitur Ecclesia Clerici vestis forma à Laicis non discriminabantur. Immerito itaque hanc propositionem apud Alexandrum hist. Eccl. sæc. IV. c. 5. à 8. notantur Censores Romani, cum eidem recentissime subscribat SS. noster Benedictus*

Papa

Papa XIV. in præclarissimo suo opere de Missæ Sacrificio §. 38.

Quantum ad 2. p. ex ep. S. Hieronymi ad Nepotianum de vita Clericorum infra scripta colligitur, nigro colore suo tempore, id est, sæculo IV. necdum fuisse indutos Ecclesiastici Ordinis Viros. Sic autem habet: *Vestes pullas æque devota, ut candidas, ornatas ut sordes pari modo fugiendi sunt: quia alterum delicias, alterum gloriam redolet.*

Tertiam partem eodem sæculo IV. adstruit Concilium Carthaginense IV. cap. 45. ubi ait: *Clericus professionem suam & in habitu, & in incessu probet: & nec vestibus, nec calcamentis decorem querat.* Hæc & similia tum in hoc, tum in aliis horum sæculorum Conciliis Clericis merito inculcata sunt, eo quod jam tum, quemadmodum in secularium, ita & in Clericorum habitu luxui, mundanæque gloriæ non infrequenter litarentur. Unde idem Hieronymus in ep. ad Eustochium de custodia Virginitatis, *Omnis, inquit, bis (Clericis) cura de vestibus, si bene oleant; si pes taxa pelle non folleat. Crines calamistræ vestigio rotantur: digiti annulis radiant: & ne plantas humidior via spargat, vix imprimunt summam vestigia. Tales cum videris, sponsos magis existimato, quam Clericos.* Et Julianus Pomerius de vita contemplativa lib. 2. c. 24. describens illos, quos mox laudatus canon Carthaginensis videtur reprehendisse; *Taceo, inquit, de illis, qui nutante lapsabundi corporis motu, desluentibus in galos vestimentis incedunt, & vagis laterum flexibus quodammodo fluctuantes.* Et iterum Hieronymus in laudata ad Eustochium ep. *Si Lector, si Acolytus, si Psalter te sequitur, non ornentur veste, sed moribus: nec calamistræ crispent comas, sed pudicitiam habitu pollicentur.* Ita nimirum corrupta in nobis natura, ad vanitatem præsertim in vestibus sectandam, pondere quodammodo fertur, ut Ecclesia per omnia secula vix

3
 non fatigata fuerit ad eam in potioribus suis membris, Clericis nimirum, eliminandam, operam oleumque quantum ad Laicos, præsertim modernis sæculi, perdens.

5.
 Prioribus illis sæculis eadem fere vestes, quæ nunc ad Sacrificium adhibentur, fuerunt vestes civiles, Laicis Clericisque communes.

Hanc propositionem probat Sanctissimus noster tractatu citato §. 39. ex Thomassino p. 1. lib. 2. c. 45. in quo ostendit, stolam, manipulum, & albam profanas antea fuisse vestes. Et cap. 47. N. 4. postquam plures attulit auctoritates, *Quibus ex testimonio, inquit, constat, tunicam, dalmaticam, casullam, communes illas fuisse quondam Laicorum vestes, multoque magis Clericorum civili in usu, ac tandem eo evasisse, ut propria Clericorum essent, nec in civili tantum usu, sed & in sacro, Laicis à patrio majorum habitu ad peregrinas vestes descendentibus.* Non subeat autem Lectorem idea erronea, quasi Laici, Clericive in compitis, forsique incessissent illis sæculis, quemadmodum nostri Sacerdotes, Diaconi, Subdiaconive procedunt ad Altare, ea nimirum Casullæ, Dalmaticæ, Albæ, Manipulique forma, &c. quæ nunc conspiciuntur, id enim non præterit propositio. Vestimenta enumerata nec eadem figura, nec omnia simul gestabantur à Laicis, & Clericis in usu civili, quemadmodum nunc gestantur à Clero in sacris, ut mox patebit.

6.
 Stole apud veteres, seu etiam Christianos primorum V. sæculorum longe diversus erat significatus à moderno.

Imprimis enim tam Græcis, quam Latinis Scriptoribus muliebrem vestem significabat, ad talos usque diffusam. Unde Cicero exkaminatos Marci Antonii mores redarguens Philip. 2. ait: *Sumpsi virilem togam, quam statim muliebrem stolam reddidisti.* Sumitur etiam pro quolibet genere vestimenti Regum, Sacerdotum, privatorum Genesis 41. & 45.

A 2

Est

Eiſthei e. 6. lib. 2. Machab. cap. 3. Stola autem virilem veſtem fuiſſe talarem; qua totum corpus tegeret, præter caput & collum, inſtar Poderis, probat Cardinalis Bona Rer. Liturg. lib. 1. c. 24. §. 6. ex Xenophonte, qui 8. Cypriæ. ejus formam deſcribens, ait: *Elegit itaque ſtolam Medorum & ipſe ferre, & ut familiares ea induerentur, perſuaſit. Hæc autem viſa eſt ei occultare, ſi quis defectum aliquem haberet in corpore.* Simili quoque modo deſcribit S. Germanus Conſtanti-nopolitanus ſtolam Sacerdotalem in Theoria Liturgia, quam eſſe ait ignicolorem, demiffam uſque ad pedes inſtar Poderis Aaron. Stola igitur virilis in præſenti ſignificatu non videtur aliud fuiſſe, quam tunica, ſive toga Romana talaris, molliſſimam femineam amplitudinis, picarumque paritate excludens, ut ex Cicerone relato colligitur.

7. Stola nihilominus noſtra ſimilis mentio habetur in monumentis horum ſæculorum.

De ſtola in hoc ſignificatu ſermonem habebimus infra Tit. 41. ubi & de Orariis, quæ veteres cum ſtola in moderno ſignificatu ſubinde confundebant, verba faciunt.

8. Si nomine manipuli intelligatur Sudarium, ſive Orarium, ejus uſus primis Eccleſiæ ſæculis Clericis Laicique communis fuit.

Quamvis enim ora veſtis facies abſtergi ſoleret, antequam linteola in uſu eſſent, unde Plautus in Mercatore act. 1. Scena 2. *Sume laciniam* (partem ſcilicet extremam veſtimenti) *atque abſterge ſudorem tibi*: nihilominus ævo Chriſtiano cœvum eſſe linteolorum, ſeu Orariorum uſum, Clericis Laicique communem, in quorum locum apud Altaris Miniſtros poſtea ſucceſſere manipuli moderni, ut ſuo loco videbimus, præter alia conſtat ex S. Ambroſio oratione habita in obitu fratris ſui Satyri, ubi ait: *Divinum fidelium ſacramentum ligari fecit in Ora-*

rio, & Orarium involvit collo, atque ita ſe deiecit in mare. Et iterum ep. 54. de miraculis SS. Gervafii & Protafii: *Quænta Oraria jaclantur? & tactu ipſo medicabilia reſoſcuntur.*

9. Albæ primis Eccleſiæ ſæculis peculiaris quidam Laicorum, qui magna eſſent dignitate, fuit ornatus. Eaſque Epifcopi & Presbyteri ad uſum communem adhibebant.

Quantum ad 1. p. Aurelianus Imperator dicitur à Vopifco donaffe etiam populo Romano tunicas albas manicatas ex diverſis Provinciis, & lineas Afras, atque Ægyptias puras. Et Hieronymus in ep. 128. ad Fabiolam: *Volo, inquit, pro legentis facilitate abuti vulgato ſermone: ſolent militantes habere lineas, quas camifias vocant, ſic aptas membris, & adſtrictas corporibus, ut expediti ſint vel ad curſum, vel ad prælia dirigere jacula, tenere clypeum, enſem vibrare, & quocumque neceſſitas traxerit.* Hinc concludit: *Ergo & Sacerdotes parati in miniſterium Dei utuntur hæc tunica, ut habentes pulchritudinem veſtimentorum, nudorum celeritate diſcurrant.*

Eos vero Albis, non tam ſtriſtis quidem, ſicut illæ militum ab Hieronymo perhibentur, etiam extra Sacra uſos fuiſſe, conſtat exemplo S. Cypriani Martyris, qui à Pontio in obeundo Martyrio in Alba ſtetiffe perhibetur. Et Concilium Carth. IV. A. 398. cap. 1. ſtatuit: *Ut Diaconus tempore oblationis tantum vel electionis Alba utatur.* Unde conjecturam capere licet, Epifcopos, & Presbyteros etiam alio tempore Alba uſos fuiſſe. Ex his alias fuiſſe ſimplices, & ſine opere puras dicit Vopifcus, alias vero ſerico, purpura, auro intertexto ornatas & decoratas. Docet idem Vopifcus in Aureliano, qua ratione Albæ lineæ ornarentur, appoſitis ſcilicet Loris, aut Fimbriis purpureis, ſive aliis duabus, pluribusque, unde earum diverſa nomina, & quidem aliis monolores, aliis dilores,

tri-

trilores aliis, & uſque ad pentalores, quales hodie lineæ ſunt. Ex his etiam patet, Albas, de quibus ſermo, non fuiſſe portatas ſuper nudum corpus, quemadmodum camifias, ſeu induſia, de quibus Iſidorus lib. 19. Originum cap. 22. *Camifias, inquit, vocamus, quod in his dormimus in Camis, id eſt, in ſtratis noſtris;* ſed ſuper veſtes alias; nam in tunicas illas interiores aurum mittere deſipientiam judicabat Alexander apud Lampridium, propter auri rigorem & aſperitatem.

10. Albæ ne diſfluere, & greſſum impedirent jam olim cingulo adſtringebantur, quod Judæis balteum, Græcis zona dicitur.

Qui diſtinctus eſſet apud Judæos & Romanos, otio, luxu, & deliciis diſſuens habebatur; ut oſtendit Vertus lib. 2. pag. 310. Cingulum igitur & à Laicis, & à Clericis tum adhibebatur.

11. Caſulla & Planeta proſanam his ſæculis erant indumentum.

Caſulla, teſte Iſidoro lib. 19. Originum c. 24. per diminutionem à Caſa dicta eſt, quod totum hominem tegat, quaſi minor Caſa. Planeta vero nomen ex eo deducitur, quia oris errantibus divagatur, ut ait Gemma animæ lib. 1. c. 207. *Limbus ejus errabundus utrinque in brachia elevatur.* Huic Planetae ſimilem veſtem habuere Græci, *Phenolium*, ſeu Phoenonium dictam, quam Latini Penulam verterunt. Penulam ſuam ſe Troade apud Carpum reliquiſſe ſcribit Paulus 2. ad Timoth. c. 4. An hæc Penula fuerit veſtis ſacra, an alia communis frigori, ac imbris depellendis apta, an denique Scri-niolium, ſive Theca libris & membranis reſerta? controverſum eſt inter Doctos. De qua Controverſia vide Card. Bona lib. 1. c. 34. §. 8. Porro Planetam, Caſullam, Phenolion, ſeu penulam primis Eccleſiæ ſæculis veſtem fuiſſe proſanam, Laicis Clericique communem, conſtat tum ex Caſſiano, qui ſæculo V. vilem

Monachorum habitum opponens inſano ſæcularium habitus luxui, ita loquitur: *Et ita Planetarum, atque Pyrrhorum præria, ſmul ambitionemque declinant.* lib. 1. de bab. Monach. Et Ferrandus Diaconus in vita S. Fulgentii c. 18. *Caſullam pretioſam, vel ſuperbi coloris nec ipſe habuit, nec Monachos ſuos habere permifit.* Subtus Caſullam nigello vel lactinio pallio inceſſit. Joannes item Diaconus lib. 4. de vita S. Gregorii c. 83. *Planetæ ſæculo VI. Laicis adhuc uſitatas fuiſſe innuit, dum de ejus Patre ſcribit: Gordiani habitus caſtanei coloris Planeta eſt.* Et S. Iſidorus ſæculi VII. initio in regula c. 12. inter Laicorum veſtes Planetam recenset: *Porro, inquit, linteum non licet Monacho indui; Orario, Birris, Planetis non eſt ſas uti.* Denique author vitæ S. Caſarii Arelatenſis, qui ſæculo V. floruit, hæc habet: *Ambulaſſe Caſarius per plateam civitatis, vidit contra in foro hominem, qui à demonio agebatur, in quem cum attendiſſet, habens manum ſub caſulla, ut à ſuis non videretur, crucem contra eum fecit.* Planetam igitur in quotidianos uſus adhibuit Caſarius. Erant igitur Planetae, Caſulla, Penulae, Pyrrhi, Albæ, ſicut & Dalmaticæ, de quibus mox, ſuperindumenta, quibus illis & ſequentibus ſæculis ſuper Tunicam Togamque talarem utebantur tum Clerici, tum Laici, ut ex nunc dictis, ſi expendatur, maniſeſto liquet.

12. Dalmaticæ prioribus illis ſæculis civilis Cleri Laicorumque habitus fuerunt.

Dalmaticam Romanis in uſu fuiſſe Lampridius teſtatur, qui de Commodo & Hellogabalo Imperatoribus ſcribit in dedecus, & probrum ipſorum, quod dalmaticati in publicum proceſſerint: vel quia mollium & delicatarum veſtis cenſebatur, vel quia exotica, & Romanorum oculis inſueta erat. Ejus ſit mentio in actis S. Cypriani, ubi Pontius ejus vitæ ſcriptor ait: *Cum ſe Dalmatica expoſitaſſet*

liasset; & Diaconibus tradidisset, stetit in linea, feralem nimirum ictum à carnifice expectaturus. Sacra, an communis fuerit illa Cypriani Dalmatica, quæstio est inter Liturgistas. Cardinalis Bona communem fuisse credit, eo quod illo ævone nondum ad usum sacrum translata fuerat. Dalmaticis usos fuisse Imperatores, Regeſque, dum inaugurarentur, atque ad alia specialia decora, etiam prioribus his sæculis, probat Eminentissimi Hubertus Cardinalis egregius Commentator Robertus de Sala in notis ad lib. 1. c. 24. §. 18. His Dalmaticis affine erat vestimentum, Colobium dictum. Erant autem Colobia, Teste Bona L. cit. tunica sine manicis, non quod profus manicis careret, sed quia ad cubitum tantum pertingebat; Dalmaticæ vero madicata erant, talares, sericæ, albæ, auro ornata, & plagiis, seu clavis ex purpura assutis distinctæ. In Dalmatia primum inventæ, & illinc Romanæ translatae sunt, unde & nomen acceperunt, sicut ait Isidorus lib. 19. Orig. cap. 22.

13. Sæculo VI. Clericorum habitus quantum ad formam à Laicorum veste secerni cepit in Occidente, qui mos sæculo VII. & VIII. roboratus est: secus accidit in Oriente.

Quantum ad Occidentem diversitas in eo posita erat, quod Clerici Romanam Togam, seu Vestem oblongam & talarum omnibus Romani orbis incolis, exceptis militibus, à sæculis communem retinerent, Laici vero sibi in Sagis seu vestitu breviori, quem barbari boreales Occidentem vastantes gestabant, sibi complacere inciperent. Id quod sæculo VI. incepisse, septimo vero, & octavo roboratum fuisse suadet Patrum loquendi ratio, quæ usus quasi quotidiano illis sæculis vestes Clericorum à Laicalibus distinguit, de qua distinctione prioribus sæculis altum silentium. Sic sæculo VI. Synodus Maticonensis can. 1. Clericis Sago, aut vestimentis, & calcamentis Sa-

cularibus interdicit. Et Liptinense sec. VIII. cap. 3. præcipit: Ut Presbyteri vel Diaconi non Sagis Laicorum more, sed Casullis utantur ritu Servorum Dei. Concinit Concilium Suesionense eodem sæculo, dum vetat, ne Laicorum habitum portent omnes Clerici. Sic sæculo itidem VI. Gregorius Turonensis lib. 5. cap. 14. scribit: Merovæus tonsuratus est, mutataque veste, qua Clericis uti mos est, Presbyter ordinatur. Nec minus evidenter sæculi VI. fine, & VII. initio S. Gregorius M. veste ipsa Clericos sua à Laicis dispexit: Paulum Clericum, qui despecto habitu suo ad laicum reversus vitam ad Africam fugerat, prævidimus in penitentiam duri. Lib. 2. ep. 24. Et alibi: Dum ad Ecclesiasticum habitum veniunt, non dissimiliter, quam vixerant, vivunt. Lib. 7. ep. 11. Et Joannes Diaconus in hujus Sanctissimi Pontificis vita, Nullus, inquit, Pontifici famulantium à minimo usque ad maximum, barbarum quilibet in sermone, vel habitu præferbat; sed togata, Quiritum more, seu trabata latinitas suum latium in ipso latiali Palatio singulariter obtinebat. Lib. 2. c. 13. Ex quo magifico testimonio evidenter apparet, quantum vel ipsi Romani in curtas barbarorum vestes sæculo VII. deflexerint, quodque sæculo sequenti ipsi etiam Clerici eas affectaverint, ut patet ex prohibitionibus Concilii Liptinensis, Maticonensis, & Suesionensis mox relatis.

Quantum ad Orientem esto Synodus Trullana canone 27. sanxerit, ut Clerici in urbe & rure veste sua utantur; hæc tamen vestis Clericalis à laicali diversitas formam ipsam habitus non respiciebat, sed modestiam, cum his sæculis barbari in Orientem non ita exundassent.

14. Iisdem sæculis Episcopi & Presbyteri, etiam extra sacra, domi, in urbe, & ruri Alba super veste talari utebantur. Id perspicue colligi putat Thomass. p. 1. lib. 2. c. 47. ex canone 28. Concilii

To:

Toletani IV. A. 633. celebrati, qui ita sonat: Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, si à gradu suo injuste dejectus, in secunda Synodo innocens reperitur, non potest esse, quod fuerat, nisi gradus amissos recipiat coram Altario de manu Episcopi, Orarium, annulum, & baculum: Si Presbyter, Orarium, & Albam: Si Subdiaconus patenam, & calicem: sic & reliqui gradus ea in reparationem sui recipiant, quæ, cum ordinarentur, perceperunt. Cum enim tenore illius nec Presbytero, nec Episcopo restituitur Alba cum redintegrantur, nec aufertur cum deponuntur, sequitur, quod communis & usitata hæc esset eorum vestis. Sed de hoc canone luculentius, quando agemus de vestibus sacris.

15. Talaris hæc Clericorum vestis perseverabat sæculo VIII. & IX. Presbyterique insuper Alba & Stola superinduti extra sacra incedere debebant.

Quantum ad togam talarum Concilium Metense A. 888. celebratum cap. 6. sancit: Ut nemo Clericorum arma portet, vel indumenta laicalia induat, id est, Cotos (seu curtas vestes) vel Mantellos sine cappa non portet; & Laici cappas non portent. Esto ergo honoratiores aliqui Laici tum adhuc talariter incederent, illorum tamen toga à Clericorum Cappis, seu Casullis distinguebatur. Coniungere autem licet ex canone 61. Concilii Aquigranensis A. 817. habito, quo præcipitur, ut Monachi Cappas discontas præter villosas non habeant, etiam Clericorum Cappam seu Casullam antica ex parte clausam, consuetamque esse debuisse.

Quantum ad Albas & Stolas Concilium Moguntinum A. 813. can. 28. ait: Presbyteri sine intermissione utantur Orariis propter differentiam Sacerdotii dignitatis. Et apud Regionem lib. 1. c. 62. & 66. Formulæ Testationum Episcopatum inquiri ab Episcopis Parochos præcipit: Si sine Stola vel Orario in itinere

incedat, si absque Alba, aut cum illa Alba, qua in suos usus quotidie utitur, Missam cantare presumat. Et canone, quem Gratianus 17. q. 4. c. 25. Concilio Triburiensi tribuit, sancitur: Ut Presbyteri non vadant nisi Stola, vel Orario induti, & si in itinere spoliantur, vel vulnerantur, aut occidantur non Stola vestiti, simplici emendatione sua solvantur, si autem cum Stola, triplici. Nomen Stola his in locis accipi pro communi vestimento, quod ita proprium foret Sacerdoti, ut eum discerneret à seculari, autumat Cardinalis Bona lib. 1. c. 24. §. 7. & ejus Glossator eximius Robertus Sala: contrarium tenent Dominicus Georgius, & Josephus Catalanus, quos laudatus Sala L. cit. ad longum refellere conatur. Argumenta Catalani sunt I. quod in Concilio Braccarenfi L. A. 563. c. 19. reprehendantur Diaconi, quod Oraria infra tunicam abscondant: igitur Braccarense Concilium Stolam distinxit à veste talari. Respondet Eminentissimi Cardinalis Commentator & Vindex, ibi nomine tunice intelligi dalmaticam, & consequenter canonem loqui de Diaconis in sacro ministerio occupatis, in quo Stola, seu Fascia à tunica, seu Dalmatica distinguebatur. II. S. Maurum Abbatem recepto sui sæculi more Diaconalem Stolam primo ordinationis suæ anno extra rem sacram portasse, teste ipsius vitæ Scriptore. Respondet Sala, hæc & similia exempla singularia Sanctorum priscum ritum induendi sacra vestimenta ad Missarum solemniam celebranda loco movere non posse, quin ex Thomass. p. 1. lib. 2. c. 45. N. 16. errorem contrarium arguere, eo quod evincant, apud cæteros confectum fuisse, ut in Sacrificio vestes communes deponerent, & sacras induerent. At urget Catalanus, hæc & similia argumenta in suæ sententiæ contrarium adducta, solum evincere Presbyterum, aut Diaconum his sæculis extra sacra non processisse indutum omnibus

vesti-

vestimentis suo ordini congruentibus; nequaquam vero quod usi non fuerint una stola in signum suæ dignitatis. Responderet Sala, eandem rationem esse de uno sacro indumento, ac de omnibus. Ego, ut auferem inter olores agam, atque quid sentiam candide aperiam, iudico cum Eminentiſſimo Cardinali Bona, ejuſque Apologiſta contra Catalanum in Concilio Braccarenſi I. & III. à Bona lib. cit. relatis, Stolæ nomine intelligi Stolam noſtræ ſimilem, eamque ſacram, eo quod Braccarenſe expreſſe habeat: *Cum Sacerdos ad Miſſarum Solemnia accedit -- non aliter accedat, quam Oratio utroque humero circumſeptus*; Braccarenſe vero I. à Catalano ſupra in primo argumento relatum de Eccleſiſta apertam mentionem faciat: *Placuit*, inquit, *ut quia in aliquantibus hujus Provinciæ Eccleſiſta Diaconi &c. adeoque bonam eſſe Salæ reſponſionem ad hoc Catalani Argumentum: at nego in favorem Catalani ex his Canonibus inferri poſſe, à Moguntino, & Triburienſi Conciliis ſupra hoc N. adductis, Stolæ, ſeu Orarii nomine ſine intermiſſione geſtandi intelligendum eſſe veſtimentum commune, quod ita proprium Sacerdotis foret, ut eum diſcerneret à ſecularibus. Ex dictis enim & adhuc dicendis conſtat I. Sacras veſtes à primis uſque ad VIII. ſæculum à aliis quidem fuiſſe à civilibus Clericorum, non tamen diſſimiles, ſaltem omnes. Unde Thomaff. l. cit. c. 47. N. 4. ait: *Quibus ex teſtimoniis conſtat, Tunicam, Dalmaticam, Caſullam communes illas quidem fuiſſe quondam Laicorum veſtes, multoque magis Clericorum civili in uſu, ac tandem (ſæculo VIII.) eo evaſiſſe, ut propriæ Clericorum eſſent, nec in civili tantum uſu, ſed & in ſacro. Quid igitur prohibet ſentire, Moguntinum, & Triburienſia Concilia voluiſſe à Presbyteris indiſſinenter portari Stolas noſtras ſimiles, & quæ tum in Sacris adhibebantur, juxta Concilia Braccarenſia mox relata; cum**

etiam, juxta Toletanum Concilium N. 14. relatum, Planeta ſeu Caſulla, teſte Thomaffino, fuerit veſtis ſacra, & tamen, eodem mox loquente, à Clericis non tantum in uſu ſacro, verum etiam in civili adhiberetur? Unde Regino h. N. citatus à Viſitatore interrogari vult: *Si (Parochus) abſque Alba, aut cum illa Alba, qua in ſuos uſus quotidie utitur, Miſſam cantare preſumat?* Et Reiculphus in Capitulari canone 7. *Hoc omnino prohibemus*, inquit, *ut nemo illa Alba utatur in ſacris myſteriis, qua in quotidiano & exteriori uſu induitur. Albis ergo utebantur Presbyteri in ſacris myſteriis, Albis in communi uſu; cur igitur Stolis ſacralibus eodem modo uti non poterant, cum eum uſum Concilia Moguntinum & Triburienſe ſatis expriment? eo vel maxime, quod Concilium Moguntinum, dum Presbyteros ſine intermiſſione uti Orarii ſeu Stolis præcipit, propter differentiam Sacerdotii dignitatis, poſterioribus iſtis verbis eos non tantum à ſecularibus, ut vult Sala, ſed etiam ab inferioribus Clericis diſtinguere velle videatur: quod factum non fuiſſet per veſtem talarem, utpote qua Clerici omnes, ad differentiam Laicorum, hiſ ſæculis utebantur: igitur per Stolam noſtræ ſimilem; cujus uſus hiſ ſæculis Diaconis, excepto primo ſue ordinationis anno, erat interdicitus, ut ſtatim videbimus. Hinc convaleſcit Argumentum Catalani tertio loco h. N. poſitum, quia quamvis admitti poſſit, Presbyteros hiſ ſæculis in communem uſum non adhibuiſſe omnes veſtes ſuo ordini congruentes, nil tamen prohibet ſentire unam vel alteram in telleram ſui characteris indiſſinenter fuiſſe geſtalam: & infirmatur reſponſio Salæ ad ſecundum ejuſdem Catalani cuniculum; ſi enim Mauri exemplum non eſt ſingulare, ſed juxta receptum morem ſui ſæculi, ut teſtatur ipſe Hiſtoriographus ſi Diaconi, recepto ſæculi VI. more, primo ſue ordinationis anno Stolam Diaconalem*

lem extra rem ſacram deſerebant; quid prohibet credere, Sacerdotes ſæculis inſequentibus conformiter ad Moguntinum & Triburienſia Concilia ſtolatos, ſeu ſaciatos, etiam extra ſacra proceſſiſſe? 16. A ſæculo X. uſque ad XIII. incluiſive Veſtes talares & clauſæ Clericis vindicatas ſunt à Conciliis; at de colore nigro earundem nihil adhuc determinatum.

Quantum ad 1. p. in Concilio Monpeſſulano A. 1214. maxime urgetur, ut ſuperior veſtis & talaris ſit, & undique clauſa. *Archidiaconi vero*, inquit, *Decani, Cantores -- ſuperiorem veſtem, ſive lanea, ſive linea ſit, clauſam habeant, & talarem. Quod & obſervari volumus à Clericis curam habentibus animarum. Non de tunica inferiori, ſed de alba, vel alia lanea veſte ſuperiori loquitur hoc Concilium. Concilium vero Londinenſe A. 1298. præcipit, ut Clerici univerſi veſtes gerant, ſaltem ultra tibiarum medietatem pertingentes. Adducit præterea doctiſſimus Thomaff. p. 1. lib. 2. c. 50. & 51. plura Concilia edicentia, ne Clerici ſive interioribus, ſive exterioribus veſtimentis utantur, quæ fuiſſe, ſeu aperte ſint, ſive ab anteriori, aut poſteriori parte. Item, ne cappis manicatis utantur, præſertim in dignitate conſtituti, eo quod iſi uterentur iſi Laici, qui talares tum adhuc incedebant. Ex quibus omnibus colligere licet, Eccleſiæ ſpiritum ab incunabulis ad uſque ſæculum XIII. ſemper invariata eo tendiſſe, ut Clerum veſtis modelia à variis ſecularium pompis ſecerneret.*

Secundum membrum ex ordinationibus Conciliorum horum ſeculorum eruitur, in quibus ne veſtigium quidem apparet præcepti nigri coloris in veſtimentis Cleri, quamvis cæteroquin ille color poſſimum tum in uſu eſſet. Et quidem Concilium Cojaceenſe A. 1050. unum id præcipit Clericis, ut veſtimentum unius coloris, & competens habeant; ubi ſub-

dit Thomaff. hinc liquet nigri coloris nullam adhuc neceſſitatem, aut univerſalem conſuetudinem viguiſſe, ſed abunde fuiſſe, ut ne amarent Clerici ſplendidiore, vel plures ſimul unius veſtis colores; ita enim poteſt vox illa *competens* interpretari. Hinc S. Bernardus ſæc. XII. de Conſid. ad Eugenium Papam lib. 3. ſcribit: *Vide, ſi non æque, ut prius pellicula diſcolor ſacrum Ordinem diſcolorat; ſi non, ut prius, ſciſſura enormis pene inguina nudat; -- nempe habitu milites, quaſtu Clericos, actu neutrum exhibent.* Et Concilium Lateranenſe A. 1225. *Pannis rubeis, aut viridibus non utantur Clerici (ſimplices nempe, exceptis Episcopis) quos tamen non exceperunt ſæculi VII. Concilia teſte Thomaff. l. cit. c. 45. N. 2. Concinit Concilium Coloniænſe A. 1280. Pannis, inquit, rubeis, aut viridibus non utantur Clerici. C. 1. & 3.*

17. Iſdem ſæculis veſtem lineam ſeu Albam ſuper cætera indumenta geſtabant Clerici omnes, ſaltem majorum Ordinum quocumque in loco, & quidem ad terram pertingentem; poſtmodum eam in Eccleſiâ ſolum retinere, extra Eccleſiam vero ſoli Canonici Regulares, & ea quidem, qua eos uti videamus, brevitate.

Et quidem, quod primam partem attingit, canon 16. Concilii Lateranenſis mandat, *& in Eccleſiis ſuperindumentis lineis omnes utantur; niſi Monachi fuerint, quos oportet deſerre habitum Monachalem.* Et canone 3. Concilii Monpeſſulani A. 1214. dicitur: *Archidiaconi vero, Decani, Cantores, & alii, qui in Eccleſiis Cathedralibus, vel Conventualibus obtinent Perſonatus, ſuperiorem veſtem, ſive lanea, ſive linea ſit, clauſam habeant & talarem.* Quem canonem N. præced. jam attulimus; ad eumque advertit Thomaff. lib. cit. can. 50. N. 3. Veſtis hæc ſuperior ante clauſa, & vel lanea, vel lineæ, il-

lud nimirum indicat, cappas, de quibus tam frequens hic sermo est, ejusdem fuisse formæ, ac superpellicia, ad imos usque pedes defluxisse, & undique clausas fuisse. In Eudonis Parisiensis Episcopi Constitutionibus prohibetur universis Sacerdotibus sine amictu, scilicet Cappa, vel Pallio, vel Superpellicio, & Comite Clerico, vel Loto intrare domos alienas.

Id, quod 2. p. asseritur, colligi potest ex Concilio Budensi A. 1279. cui Legatus Pontificius præerat, in quo post multa de Clericorum vestitu pertractata, postremo edicatur: ut Canonici Regulares ab aliis Clericis dignoscantur Superpellicis, quæ nunquam non gessent, five tunicis lineis, five cappis clausis utantur. Verba canonis 62. sunt: *Canonici Regulares sine Superpellicis, vel Tunicis lineis, seu Cappis clausis non incedant.* Ubi perspicis, inquit Thomassinus, quid essent Cappa, clausa five lineæ Monachorum, five lineæ Clericorum, quæ nimirum ita undique confuta erant, ut sunt etiam nunc Superpellicia. Quamquam & his longa dies labem attulerit etiam non mediocrem. Si fibula enim illis sua constat, si nulla scissura illis illudit, at damnum ingens tanta decurtatione illatum est. Non ita pridem enim ex antiquo more terram verrebant.

18. Eisdem tribus sæculis, si stola præter vestem talarem, & Cappam lineam non erat communis vestis Presbyterorum, Parochi saltem Alba & Stola in Conciliis comparere debebant. Qui mos duravit usque ad sæculum XVI.

Constitutiones Synodales Rothomagensis Dioceseos Parochos omnes Synodo interesse jubent cum Stola. Constitutiones Synodales Odonis Episcopi Parisiensis, complurimumque ejus Successorum, in Synodum admittunt Parochos cum Superpellicio & Stola. Concilium Budense A. 1279. stolas etiam in Synodum ducit. Synodus Rothomagensis A. 1581. cum Superpellicio & Stola jubet Paro-

chos interesse Synodis. Rhemensis A. 1583. idem sanxit. Aquisiensis A. 1585. decretum Concilii Mediolanensis confirmavit. Et si Ratherii Veronensis Episcopi Synodica, Presbyteros semper stolas incedere jubens his verbis, *Nullus sine Stola in itinere incedat*, conformiter ad explicationem canonum Concilii Moguntini & Triburiensis exponatur N. 25. h. 1. sequitur, his adhuc tribus sæculis Presbyteros Stolis communiter usos fuisse.

19. A sæculo XIV. usque ad præsentia tempora vestes talares Clericis fuisse vindicatas, color tamen niger non nisi post Tridentinum stabilitus fuit.

Quod primum membrum attinet, Concilium Ravennatense A. 1314. vestes talares ac clausas præscribit. Concilium Andegavense 1365. can. 13. item prohibet Clericis, ne vestes breves, aut botonatas in publico deferant. Concinit Concilium Eboracense c. 7. damnans, qui inseperbat, abusum gestandi à Clericis breviores tunicas, seu Subtanas in urbe. Fissas retro & in lateribus vestes Clericorum proscripsit Martinus V. in Concilio Constantiensi A. 1418. At Salisburgense A. 2420. can. 6. propter majorem ambulandi commoditatem ad altitudinem unius palmæ cum media vestes non prohibet aperiri Clericorum. Et sæc. XVI. Concilium Lateranense sub Leone X. vetuit, ne Cardinales in familia sua haberent ullos Beneficiarios, vel majores Clericos, qui veste essent varii coloris, vel Presbyteros, quorum indumentum non ad humum usque dimitteretur. Concilium item Moguntinum A. 1549. constituit, ne vestes varii coloris velut virgatas, aut simbrintas, aut discissas deferant Clerici, sed talaribus utantur.

Ex quibus canonibus secundum propositionis membrum adstruitur, utpote qui colores variegatos, aut superbos equidem prohibent, nigrum tamen non determinant. Igitur post Tridentinum Synodum, quæ Sess. 14. c. 6. de Ref. Cle-

ricis

ricis non indixit nisi parcitatem & modestiam in veste, fugamque constantem Laicorum habitus & consuetudinis, S. Carolus Borromeus in suis Conciliis Clericis omnibus in Episcopali, vel Cardinalitia dignitate non constitutis, nigrum colorem præscripsit. In omni vestitu color tantum niger adhibeatur, nisi fortasse alium colorem exigat dignitatis gradus; verba sunt Concilii I. Mediolanensis A. 1565. can. 17. Eiusdem statuta alia Concilia amplexa sunt, inter quæ Burdigalense A. 1583. omnes colores præter nigrum prohibuit Clericis in dignitate non constitutis c. 21. Quem colorem generalis ipse usus ad usque nostra tempora confirmavit. Ecclesia tamen, quantum ad vestium formam, ac etiam superindumentorum colorem, itineris rationem habuit.

20. Circa capitis, colli, manuumque ornamenta varie variis sæculis circa Clericum fuisse consuetudines, variaz dispositiones in Ecclesia.

Primis sæculis Episcopos tum in Oriente, tum in Occidente coronam, Tiaramve, aut Mitram, Gidarimve, quæ proniscula erant nomina, in capite gestasse, atque id ex illa forte aurea lamina profectum esse, quam Joannes, & Jacobus à Polycrate, Clemente Alexandrino, Eusebio, Epiphano, & Hieronymo dicuntur in fronte gestasse, probat & suspicatur Thomass. parte 1. lib. 2. cap. 45. Cæterum cum per V. sæcula & ultra tum in Occidente, tum præcipue in Oriente Clerus veste communi à Laicis non differret, de capitis tegumentis ejusdem, conformiter ad tegumenta Laicorum tum Occidentis, tum Orientis, discurrendum est. Videntur autem, sicut nunc, ita & olim Occidentales populi ad Orientalibus capitis tegminibus inultum discrepasse. Qualia autem illa fuerint in Occidente, obscurissimum est. Pileatos Bireto quadrato sæculo X. Clericos Leodienses incessisse, refert Laurentius Laud-

mitter Canonicus Præmonstr. de veteri Clerico & Monacho p. 1. c. 1. ex Chronico Leodiensi. Hoc autem Biretum, quod nunc quadratum, ab origine rotundum fuisse, & Janicum ad indige Galeri abique gyro alato, quod Galli vulgo Bonnetum appellant, testatur Sala in Appendice ad §. XX. c. 24. libri I. rerum Liturgicarum Cardinalis Bona ex figuris sepulchralibus mediæ ævi, addens; sed cum digitis assidue apprehenderetur, quemadmodum nocturnus pileolus apprehendi solet, sensum cornua quadam, seu angulos adeptum est; hinc successu temporis solida tela subsuta illi quatuor anguli in modum crucis sublevati sunt. Hoc igitur tegumento capitis, si non sæculo X. vel XI. certe sæculo XIV. usi sunt Clerici tum in, tum extra Ecclesiam, sicut & pileo, Caputio, Almutia, ut variis Concilio hujus, & sequentium sæculorum canonibus probat Thomassinus p. 1. lib. 2. c. 51. & 52. qui ibi candide fatetur, se Ecclesiastica capitis tegumenta in altiorum originem referre haud potuisse, quod nulla eorum originis antiquiora sint vestigia. Itaque Concilium Ravennatense A. 1317. edixit, ut Clerici pileo, vel Bireto, vel Almutia oblonga ad aures uterentur. Nec abhorret à specie veri, inquit idem c. 52. N. 6. initio idem unumque fuisse Caputium & Armutium; ut Caputium diceretur ex eo, quod caput tegeret, Armutium autem, quod in armos etiam penderet; at discriminis postea aliquid inventum est, cum veterit Basileense Concilium, sæculo XV. habitum, ne Clerici divinis officiis interessent cum Caputio, sed Almutia, vel Biretis potius uterentur. Non Caputia, sed Almutia, vel Bireta tenentes in capite. Verba sunt Concilii Sess. 21. c. 3. Biretum autem & Almutiam sæculo XIV. unum idemque fuisse capitis tegumentum Clericis, Laicisque commune, itemque pileum & caputium, hæcque posteriora tegumenta, prioribus caput immediate tegentibus,

B 2

fu-

superimponi solita fuisse, colligitur ex Chronico Flandriæ cap. 105. ubi de Imperatore Carolo VI. agens, quando Parisius venit, obviumque se ei dedit Carolus V. Franciæ Rex, narrat, Imperatorem nudasse caput, amovendo Almutiam & Caputium, Regem vero dumtaxat amovisse pileum; continuator vero Nangii sic: Imperatorem deposuisse Birretum suum & Caputium. Sæculo XVI. Birreta jam

leguntur quadrata, & sacris usibus magis deputata, de qua materia videatur Thomass. c. 51. jam citato; ubi etiam adferit canones, qui Almutia, alias à Clericis promiscue adhiberi solita, Canonicis pro Ecclesia vendicant, atque Collaria, manicasque rugosas manuciter interdiciunt. Et hæc de re vestitaria civili Clericorum utriusque Ecclesiæ omnino obtrusa dicta sufficiant.

TITULUS II.

De Cohabitatione Clericorum, & Mulierum.

1. **C**um teste Tridentino Sess. 25. c. 14. de Reform. nihil commune omnium Fidelium offensionem magis incurrat, nihil in dedecus Clericalis militiæ vergat magis, quam Clericorum ipsorum incontinentia; huic autem excitandæ atque fovendæ, aut saltem opinionis de ea extraneis ingerendæ nihil aptius existat mulierum contubernio atque familiaritate, cohabitationem earundem cum Clericis constanter aut interdixit, aut arctis limitibus circumscriptis Ecclesia.

Hanc in rem luculentissimos canones jam sæculo IV. editos proferre possumus; & quidem Concilium Nicænum canone 3. interdixit per omnia non Episcopo, non Presbytero, non Diacono, vel alicui omnino, qui in Clero est, licere subintroducendam, hoc est extraneam, habere mulierem, nisi forte aut Matrem, aut Sororem, aut Amitam, vel eas tantum personas, quæ omnem suspicionem fugiunt. Nicæno concinunt eodem sæculo Synodus Eliberitana, cujus canon 27. ita sonat: *Episcopus, vel quilibet Clericus alius aut sororem, aut filiam virginem dicatam Deo tantum secum habeat: extraneam vero nequaquam secum habeat.* Carthaginense I. can. 3. Nullus igitur, nullaque Sanctimonia & Virginitati deserens, propter blasphemiam

Ecclesiæ, si vobis placet, in una domo cum extraneis penitus commorari debeat. Accuratus & disertus exprestit Concilium Carth. III. quæ essent femine, in quas non caderet suspicio, & quæ proinde à Clericorum domo non arcerentur, dum conone 17. ait: Ut cum omnibus omnino Clericis extraneæ femine non habitent, sed solum Matres, Avie, Matertera, Amita, Sorores, & Filia fratrum aut sororum, & quacumque ex familia, domestica necessitate, etiam antequam ordinarentur, jam cum eis habitabant: vel si filii eorum, jam ordinatis parentibus, uxores acceperint, aut servis non habentibus in domo quas ducant, aliunde ducere necessitas fuerit.

2. Sanctiōni Nicæne occasionem præbuerunt illi Clerici, qui Agapetas apud se retinebant.

Erant Agapetæ femina extraneæ, seu subintroducæ, quas Clerici quasi spiritali tantum caritate dilectas apud se patiebantur habitare. Quam perniciosissimam consuetudinem suo exemplo in Clero Antiocheno confirmaverat ante Nicænam Synodum Paulus Samosatenus, à Concilio Antiocheno propterea reprehensus, & damnatus. Ex quo patet, ab ipsis Ecclesiæ incunabulis contubernium familiarum cum Clericis semper fuisse in-

sum;

sum, ita ut sub larva pietatis extraneæ fuerint introducendæ, nec tamen admittæ.

3. In hac Agapetas eodem sæculo IV. vehementissime investiti sunt Patres tum Græci, tum Latini.

S. Basilii, Canonis Nicæni autoritate usus, non permisit Presbytero Paregario, septuagenario licet, secum habitantem habere Agapeten. *Ejice illam ex ædibus tuis, verba sunt illius ep. 17. & trade in Monasterium, sit illa cum Virginibus, tu inter Viros ministra, lege canonem à SS. Patribus nostris in Nicæna Synodo constitutum, qui manifeste interdixit, ne quis mulierem subintroducendam habeat.* Adversus Agapetas Conciones multas habuit Chrysolomus, & tandem à Clericorum domibus omnes exturbavit. Omnium autem acerbissime, ac vehementissime de prava illa consuetudine dixit Hieronymus: *Unde in Ecclesiis Agapetarum pestis introiit? unde sine nuptiis aliud nomen uxorum? imo unde novum concubinatorum genus? plus referam, unde meretrices univire? eadem domo, uno cubiculo, sepe uno tenentur lectulo, & suspiciosos nos vocant, si aliquid existimemus. Frater sororem Virginem deserit, soror cælibem spernit Germanum, fratrem querit extraneum, & cum in eodem proposito esse se simulent, querunt alienorum spirituale sortium, ut domi habeant carnale commercium.* Ep. 22. ad Eustochium. Ex quibus patet, sæculi IV. fine, & V. initio Clericos complures sanctissimæ Conciliorum canonibus factum sub larva pietatis facere voluisse. Quibus sæculo quinto cautior fuit Magnus Augustinus, atque ipsi etiam canonum decretis austerior; dum ne ingredi quidem unquam passus, nedum inhabitare mulierculas Episcoporum domum suam, ne sororem quidem, etsi Deo sacratam, non cognatas, non nepes; solitus dicere, etsi propinque mulieres suspectæ non essent, tamen quæ ad eas ventitarent,

posse suspicionem efficere; ut habet Breviarium in ejus vita ad 28. Augusti ex Possidio.

4. Disciplina circa cohabitationem Clericorum & mulierum per Nicænam, aliisque primorum V. sæculorum Synodis sancita & firmata, usque ad Caroli M. tempora in utraque Ecclesia per varias Conciliorum, Pontificumque Sanctiones restaurata, & facta testæ conservata est.

Sæculo namque sexto Canon Nicænus renovatus est à Concilio Agathensi, Clericisq; interdictus accessus in domos extranearum mulierum. Simulque sancitum, ut mulieres necessario ministerio consanguinearum Clericis cohabitantium mancipatæ à Cellario, vel à stereto ministerio, & ab eadem mansione, in qua Clericus manet, removeantur. Eadem fere sancivit Synodus Epaoensis eodem sæculo celebrata, addens canone 20. *Episcopo, Presbytero, Diacono, vel ceteris Clericis, horis præteritis, id est, meridians, vel vespertinis ad feminas prohibemus accessum. Quæ tamen, si causa fuerit, cum Presbyterorum aut Clericorum testimonio videantur.* Concilium Aurelianense III. A 538. penas decernit in Episcopos, qui harum, de cohabitatione Clericorum atque mulierum, sanctissimarum Legum violatores inultos esse permiserint. Turonense II. A 567. ancillas, quas Clerici sub pallio necessarii servitii, ac ordinandæ domus subintroducebant, item Agapetas, aut quasi Sanctimoniales, Vidualesque, præter matrem, aut sororem, filiamve è domo Clericali ejicit. Adde Concilia Arvernense c. 13. 16. Tarraconense can. 1. Gerundense A 517. can. 6. 7. Sed imprimis Gregorius M. qui obiit sæculi VII. initio, eandem disciplinam viribus omnibus manutenuit, atque ad sæculum VII. illibatam transtulit; nam lib. 3. Ep. 26. Presbyteros Corficæ Insulæ prohibet commorari cum aliis in eadem domo feminis: *Excepta dumtaxat matre,*

Jo-

forore, vel uxore, quæ caste regenda est. Et alibi Calaritano Metropolitæ, qui Archidiacono suo frustra prohibuerat contubernium cum mulieribus extraneis, refertur: Cum mulieribus habitare prohibuisti &c. nisi iustioni tue paruerit, eum Sacro Ordine volumus esse priuatum. Et lib. 7. ep. 39. mandat octo suis Nuntiis, quos Ecclesiæ Romanæ regendo Patrimonio præferat, ut Episcoporum vitam morefice explorarent, neve sinerent in eorum ædibus mulieres diuersari, exceptis iis, quas Synodus Nicæna specificat, imo & ab his exemplo Augustini cavere sibi optat Clericos sacros omnes, ut dum à licitis ablinent, ab illicitis tanto validius muniatur. Gregorii exemplum Sæculo VII. secutum est Concilium Toletum IV. aliaque bene multa Nicænum Canonem de feminis, quæ possunt easdem cum Clericis incolere ædes, innovantia. Quibus omnibus sæculo VIII. novum robur addidit Zacharias Papa in Concilio Romano A. 343. celebrato, cujus canone I. sancitur, ut Episcopi cum mulieribus omnino non habitent, ne antiqui hostis fraude decipiantur: ut, iuxta Apostolicam vocem, non vituperetur ministerium nostrum. Et Canone 2. Ut Presbyteri vel Diaconi subintroductas mulieres nullo modo secum audiant habere, nisi forsitan Matrem suam, aut proximitatem generationis sibi habentes, quæ suspiciones effugiant, sicut in Synodo Nicæna continentur. Sartus ergo testaturque usque ad sæculum VIII. suprema vigilantia Romanorum Pontificum, Conciliorumque servatus est Canon Nicænus saluberrimus, cujus observantia incontinentiæ pericula à Clero hinc sæculis adeo efficaciter removebantur, ut non nisi rara notabilium lapsuum in Episcopis, Presbyteris &c. (si Galliam, eique adjacentem Germaniam pro sæculo VIII. usque ad S. Bonifacii tempora, excipias) numerentur his sæculis exempla. At postquam Pastores Ecclesiæ subsequenteribus

sæculis in viandanda isthac disciplina fierent remissiores (id quod incante sæculo VIII. in Gallia, & adjacente Germania jam contigit) Clericique liberius mulierum extranearum sub variis coloribus uterentur contubernio, tum enim vero innovuit veritas paramiæ, quod mulieres apostatate faciant sapientes, ut infra tristibus oculis videbimus. Nunc, quantum ad Ecclesiam Græcam, Justinianus Imperator sæculo VI. novo vigore munit canonem Nicænum, præsertim Imperatorum leges de vetita extranearum mulierum in ædibus Clericorum commoratione, edixitque, ut Episcopus Sede deiceretur sua, si quam in Episcopali domo pateretur. Episcopo nullam mulierem secum habere permittitur, sed si habere probetur, ab Episcopo deiciatur, quo se fecit indignum. L. 1. Cod. de Episc. aud. Qua lege ipsæ quoque consanguineæ ab Episcopali domo excluduntur, nec non uxores ante episcopalem ordinationem ductæ; & hinc idem Imperator ad Episcopales Cathedras eligi, evehique inhibuit eos, quibus incolumes superessent uxores. Hæc tamen posterior lex non diu viguit; siquidem Synodus Trullana A. 681. celebrata, supponit uxoratos Presbyteros annuente conjugè ordinari posse in Episcopos; hac tamen lege, ut talis uxor à domo Episcopali arceatur, & in Monasterio includatur, vel Diaconissa, si merita ei suffragantur, ordinetur. Can. 48. Quæ disciplina his sæculis necdum viguit in Occidente, nam ex Concilio Arverni. c. 13. & 16. Si uxoratus fiat Presbyter, vel Diaconus, ex conjugè sit ejus frater. Et à Concilio Aurelianensi. can. 17. Uxor præcedens Presbyteri, aut Diaconi à lecto tantum & conclavi, non vero à domo excluditur. Idem sancitur in Concilio Turonensi, ubi & Episcopis præcipitur, ut conjugem præcedentem tantquam fororem habeant, sejungtam tamen à lectulo & cubiculo. Et Synodus Altiustodorensis: Non licet Presbytero post

accept-

acceptam benedictionem in uno lecto cum Presbytero sua dormire. Adde locum ex Gregor. M. paulo ante commemoratum. Quæ tamen disciplina posterioribus sæculis mutata, & Græcæ dispositioni circa Episcopos conformata est. Alexander enim III. sæculo XII. ordinavit, ne uxoratus in Episcopum ordinetur, nisi uxor, prius professâ continentiam, sacrum velamen sibi imponat, & Græcæ dispositioni circa Episcopos conformata est. Alexander enim III. sæculo XII. ordinavit, ne uxoratus in Episcopum ordinetur, nisi uxor, prius professâ continentiam, sacrum velamen sibi imponat, & Religiosam vestem assumat, c. 6. de Convers. Conjugat. idemque sancivit, nullum conjugatorum ad sacros Ordines esse promovendum, nisi ab uxore continentiam profertente fuerit absolutus. Experientia fortasse docuit, naturam minus abhorreere à commercio uxoris factæ per fictionem juris fororis, quam fororis, quam sanguinis communitatem formaverat; ut proinde hæc semper in domo fratris fuerit tolerata, prior ab eadem subinde relegata.

5. Sub Caroli Magni tempora crebrius vetari debuit commemoratio feminarum in Clericorum ædibus, ultra limites Nicæno Canone præscriptos.

Ex Regum Francorum sæculi VII. tum inertia, tum intellinis bellis ingentem quoque disciplina Ecclesiastica tum in Gallia, tum in adjacente Germania passa est ruinam, Simonia, concubinato, aliisque vitiiis strum Clericalem deturpantibus, sensim invalescentibus; & quidem lib. 1. tit. 6. N. 77. jam insinuavimus, quemadmodum ipse Gregorius M. qui sæculi hujus initio obiit, opem Theodoric, & Brunehildis Regum Francorum contra pestem simoniacæ imploraverit. At circa hujus sæculi finem sublati Vicariis Apostolicis, neglectisque Synodis per 50. aut 80. usque annos, ut lib. eodem tit. 8. N. 17. ex S. Bonifacio advertimus, collapsa penitus est Ecclesiæ his in Regionibus disciplina. Verba Epistolæ à Germaniæ Apostolo circa A. 741. ad Zachariam Papam scriptæ ex Colet. Concilior. Collectione tom. 8. col. 228. hæc transcribimus. Franci, inquit ille, ut Seniores

dicunt, plus quam per tempus 80. annorum Synodum non fecerunt, nec Archiepiscopus habuerunt, nec Ecclesiæ Canonica jura alicubi fundabant, vel renovabant. Modo autem maxima ex parte per Civitates Episcopales Sedes traditæ sunt Laicis cupidis ad possidendam, vel adulteratis Clericis, scortatoribus, & publicanis seculariter ad perfundendam. Et infra: Invenitur quidam, inter eos, Episcopi, qui licet dicant se fornicarios, vel adulteros non esse, sunt tamen ebrii & injuriosi, vel venatores, & qui pugnant in exercitu armati, & effundunt propria manu sanguinem hominum, sive Paganorum, sive Christianorum. His malis efficaciter obviare volens Carolomannus Dux & Princeps Francorum, Concilium in Germania (Ratisbonæ, an Augustæ Vindellicorum, incertum) congregari iussit A. 742. 11. Kal. Maji, in quo à S. Bonifacio aliisque Germaniæ Episcopis consilium petiit, quomodo lex Dei, & Ecclesiastica Religio recuperetur, que in diebus præteritorum Principum dissipata corruit; verba sunt Carolomanni in præfatione ad hoc Concilium. Hoc itaque Concilium, quantum ad præsens intentum, postquam canone primo fornicatores Clericos de pecuniis Ecclesiarum abstulisset, & degradasset, atque can. 6. gravissimis penis castigasset; ut occasione lapsus sibi præperet, canone 7. sancivit, ut nullus Clericorum in sua domo mulieres habitare permittat. Hujus reformatorii Concilii saluberrimam sanctionem sub Carolo M. seu Sæculo IX. renovavit varia Concilia, & quidem Theodulphus Aurelianensis Episcopus ne quidem cognatas feminas in domo Clericali passus est, exemplo & ratione S. Augustini supra allata permotus. Capitulare vero Episcoporum de A. 802. generatim sanxit sequentia: Nec in sua domo, in qua habitat Sacerdos, ullam mulierem unquam habitare permittat. Can. 15. Quin & familiaritatem interdixit omnium extraneorum

rum

rum feminarum. Consentit Synodus Nannetensis can. 3. hac usa Oeconomia, ut si Presbyteri cognata vel affinis omnino ejus ope indigeret, *babeat in villa, aut in Vico domum, longe à Presbyteri conversationem.* Concilium equidem Rhemense A. 813. can. 2. indulgit id, quod indulserrat Nicænum, at Aquigranense A. 837. can. 11. hanc indulgentiam revocavit, & Trossigense severe inquiri jubet in frequentationes famosas & cohabitationes Presbyterorum cum mulieribus. Concordant plura alia hujus sæculi Conciliorum, Episcoporumque decreta, quibus Clericorum continentia, priori sæculo his in regionibus tantopere collapsa, pro virili restituta fuit. Quantum ad Ecclesiam Græcam, in illa sancita Nicæni Concilii canone 3. disciplina ad sæculi VIII. finem laxata merito videri potest; siquidem canon 17. Concilii VII. Generalis A. 787. celebrati, feminas exulare non jubet, nisi ab Episcopalis domibus, & à Monasteriis. *Faminas commorari in Episcopis, vel etiam Monasteriis, omnis est offensionis materia.* Verba sunt canonis, qui suis violatoribus penam abdicationis indicat.

6. Disciplina Nicæni Canonis (qua, veluti repagulo ac fræno, humana pronitas in carnis oblectamenta coerceatur) Sæculo VIII. & IX. à zelosissimis Episcopis, Regibus, Imperatoribusque in Occidente curis maximis, ac vigilantia indefessa renovata, & in praxim missa, Sæculo X. & XI. pene obsolevit, Clerusque Occidentalis pro ejus neglectum pene totus in barathrum incontinentiæ dejectus est. Neglectus literarum tam sacrarum, quam profanarum, qui hominum sæculi X. mentibus, ceu quidam torpor obrepserat, easque crassa ignorantia, ceu spissa nube obvolvère cepit, repagulum prædictum frænumque à Clero una sensim removit; inde enim factum est, ut homines lectiois, studii que pertæsi, otio tandem secularibusque negotiis se im-

pendereat, genioque liberius indulgerent; cumque Catholica Ecclesia miseris illis temporibus Petri Sedem non uno malo Pontifice, qui se, non ea, quæ sunt Jesu-Christi, quaereret, lugeret deturpata, factionibusque maximis malevolorum opera ac studio creberrime exagitata, quorum proinde cura sollicitudoque ad observationem Canonum inculcandam, ad subordinatos Pastores non protendebatur, quin bene multi ex his illorum pravis exemplis animati pari incuria præfatos canones apud inferiorem Clerum non tantum non urgerent, sed paribus insuper exemplis faciem corruptelæ pessimæ potius præferrent, præsertim ii, qui hisce sæculis beneficio investiturarum Episcopatus, aliaque beneficia, à malis factiosisque Principibus, pecunia, assentione, Curialibus officiis, aliisque viis illicitis emendicarunt, emerunt, vel extorsissent, de quibus egimus lib. 1. tit. 6. in dissertatione de investituris; inde subsecutum est, ut sensim sine sensu velut torrens sese impudicitia in Occidentalem Clerum diffunderet, & non tantum quoad licentiosam cohabitationem cum extraneis mulieribus, verum etiam quoad ipsum concubinatum, ac concubia sacrilega. Id, quod unanimi conspiratione tentantur cœvi & suppresse historici omnes, & nos supra præfato titulo delineavimus, ac infra ulterius demonstrabimus. Hic obiter advertendum, graviter culpandos esse illos Protestantés, qui odio Vaticaniano in Ecclesiam Romanam animati, ex perveris subinde Romanorum, aliorumque Præsulum, ac ipsius Clerici Catholici moribus, fidei, doctrinæque morum corruptelam in Ecclesiam Christi irrepsisse iniquissime, ac petulantè garriunt; sicut & illos Catholicos, qui pannico pravi hujus judicii timore percussi expedire judicant, ut hujusmodi hominum vitia vel penitus occultentur, vel fucò illiniantur. Quemadmodum enim primi vel nativa conscientia

intus

intus convicti fateri debent, se non tantum in ipsa rectæ ratiocinationis principia, verum in ipsam quoque rationem peccare, dum recitandam regularum ex factis eas profitentium metiantur, ipsamque legem veterem sub Christi in terris conversatione, quin ipsum Collegium doctrinamque Christi condemnare; ita secundi in leges historiæ, atque in officia viri cordati graviter delinquant, & Matri suæ, sponæ Christi inexpugnabili sunt injurii, falsitate, vel simulatione, ceu scitis papyraceis ei suppetias ferre volentes, quæ fidei candore, doctrinæ, morumque sanctitate terribilis ex se ipsa est, ut Castrorum Acies ordinata.

7. Clericorum incontinentiæ Nicæni Canonis instauratione eliminandæ subsecutibus sæculis non minus incubere, ac prioribus illis zelosissimi quique, deorsumque in domo Dei conservandi studiosissimi Romani Pontifices, Concilia, Præsules.

Tempus me deficeret, si omnes hanc in rem sanctiones in medium adferre vellem; paucas solum hic delibabo, quod de continentia Clericorum sermo sit infra rediturus. Itaque Gregorius VII. ad sæculi ipsius XI. finem mulierum cum Clericis commercium eo, quo nullus suorum Prædecessorum, zelo, atque contentione eliminare studuit, ejus œconomiam ejus Apologisa cœvus, autoritate Nicæni Canonis sæpe laudati justificat, apud Coletum tomo 12. Concilior. col. 559. de quo infra. Gregorii veltigia sæculis sequentibus varia præferunt Concilia, & quidem Concilium Moguntinum relatum hoc titulo cap. 1. ait, ut vult Nota margibi, Nannetense, ne quidem illas mulieres, quas Canones concedunt, in una cum Clericis domo patitur. Innocentius

III. vero relatus eodem titulo cap. 9. hanc disciplinam ad Niceni Canonis amulsi revocat, Concilium Parisiense A. 1212. can. 4. Focarias è domibus Clericorum pelli, nec in alienis foveri sub pœna suspensionis ab officio & beneficio præcipit. Annuit Concilium Salisburgense Anno 1420. celebratum, Clericis, feminarum famulatu carere nequentibus, eas solum admittit, quæ propter aetatem, et morumque gravitatem, aut, si fieri potest, consanguinitatem, omnem merito suspicionem excludant. Denique Concilium Tridentinum Sess. 25. de Ref. cap. 14. volens decori Clericalis militiæ efficaciter consulere, Fideliumque offensionem remove, Canonem Nicænum, qui uno alteroque abhinc sæculo non parum denuo labefactus fuerat, omnesque ejus confirmationes renovans, prohibet -- quibuscumque Clericis, ne -- mulieres, de quibus possit haberi suspicio, in domo vel extra detinere, aut cum iis ullam consuetudinem habere audeant. Quam saluberrimam constitutionem non semel renovavit ardentissimus Concilii Tridentini executor S. Carolus Borromeus, consanguinearum etiam contubernium, ad bene multorum Prædecessorum suorum exemplum, Clericis interdicens, ut testantur acta Eccl. Mediol. pag. 19. 449. 450. 793. Item Concilium Turonense A. 1583. Bituricense 1584. quibus vetantur ædes Clericorum mulieribus locari. Turonense quidem c. 14. Bituricense vero Tit. de Canon. c. 8. Eamque executioni mandare solertissime solent in hanc usque diem, quotquot in Ecclesia Romano-Catholica, quæ spiritualia spiritualibus comparat, officii sui, tremendeque rationis coram districto Judice reddenda memores vivunt Episcopi.

